

OHLEDNUTÍ ZA NESMAZATELNÝMI VÝSTUPY OŠETŘOVATELSKÉHO VÝZKUMU A JEHO DALŠÍ VÝVOJ V RÁMCI PÉČE O HEMATOONKOLOGICKÉ A ONKOLOGICKÉ PACIENTY NEJEN V PLZNI

prof. MUDr. Samuel Vokurka, Ph.D.

*Onkologická a radioterapeutická klinika, Lékařská fakulta UK v Plzni a
Fakultní nemocnice Plzeň, Fakulta zdravotnických studií ZČU v Plzni*

Souhrn: Publikované výsledky výzkumných záměrů v ošetřovatelství hemato-onkologických pacientů z období prvního desetiletí nového milénia dokládají nezpochybnitelnou roli, kterou výzkum v ošetřovatelství přináší v reálném zkvalitňování péče o pacienty. Odráží období vrcholícího nadšení z otevírajících se obzorů a možností rozsáhlé mezinárodní spolupráce, spolupráce mezi centry, relativního ještě dostatku času a personálních kapacit a nezbytné jednotné spolupráce mezi lékaři a sestrami. Snaha dále hledat možnosti zlepšení ošetřovatelské péče u pacientů s onkologickými onemocněními je však i nadále neutuchající, formují se specializované pracovní multioborové a multiprofesní skupiny hledající účinná a v praxi dobře realizovatelná doporučení v ošetřovatelské péči.

Klíčová slova: ošetřovatelství, dutina ústní, žilní vstupy, onkologie, výzkum.

Hematologicko-onkologické oddělení Fakultní nemocnice v Plzni v devadesátých letech (minulého století) pod vedením primáře MUDr. Vladimíry Kozy považovalo problematiku ošetrovatelství za jednu z velmi významných oblastí zasluhující systematické zaměření, podporu a další rozvíjení. Vrchní sestra Bc. Eva Bystřická a prakticky celý sesterský tým toto přijal velmi pozitivně, aktivně a zodpovědně. Vytvořili jsme dobře fungující a spolupracující skupinu a začali postupně řešit rozličná témata sesterských edukačních programů (semináře, skripta), přípravy standardních ošetrovatelských postupů v základní i specializované péči a v neposlední řadě také výzkum v oblasti ošetrovatelských problematik u hematologicko-onkologických pacientů.

Jedním z prvních kroků bylo zmapování charakteru sesterských prací prezentovaných v letech 1998-2000 na sjezdech Sesterské skupiny Evropské společnosti pro transplantace kostní dřeně (EBMT - Nurses Group) a jejich srovnání s prezentacemi stejného období ze sesterské sekce velkého národního, resp. mezinárodního, kongresu Olomoucké hematologické dny. Publikační a prezentační aktivity českých sester byly v této analýze zcela srovnatelné se zahraničními, co do zpracovávaných námětů, tak i metodik, nicméně bylo uzavíráno, že povzbuzení by mohla přinést užší a vzájemná spolupráce sester z různých pracovišť naší republiky i zahraničí, současně ve spolupráci s lékaři (1). Konkrétním výstupem bylo zaměření se na problematiku profylaktické péče o pacienty ohrožené velmi závažnou mukositidou dutiny ústní po vysokodávkované chemoterapii, když názory na význam, nutnost a intenzitu používání antimikrobiálních roztoků v péči o dutinu ústní byly velmi nesourodé. Byl připraven protokol, monitorovací

karty, informované souhlasy, souhlas etické komise. Studie srovnávala jednoduchý profylaktický ošetřovatelský postup využívající k výplachům dutiny ústní antimikrobiální roztok Betadine (1:100 ředění do aqua pro injectione), u kterého šlo předpokládat i mírné hojivé účinky, a postup využívající samotný mechanický efekt pravidelných výplachů dutiny ústní běžným fyziologickým roztokem u pacientů podstupujících autologní transplantaci krvetočných buněk. Do spolupráce se podařilo zapojit týmy sester ze šesti center ČR i Slovenska, bylo zařazeno 150 pacientů a výsledky přispěly k potvrzení bezpečnosti snahy o omezení do té doby striktně vyžadovaného profylaktického používání často nepříjemných antimikrobiálních roztoků k výplachům dutiny ústní pro prevenci mukozitidy (2).

Neméně významným tématem bylo zhodnocení přínosu a rizik výměn semipermeabilních folií používaných pro krytí vstupů centrálních žilních katétrů. Standardním postupem v té době bylo vyměnit folii 2x týdně. Prodloužení intervalu převazu vyvolávalo obavy z nárůstu infekčních komplikací, na druhé straně časté výměny mohly traumatizaci kůže a manipulacemi rovněž přispět k nárůstu infekcí. Do vzájemné spolupráce se zapojila tři centra a závěry potvrdily bezpečnost možnosti prodloužit standardní interval výměny folie na 1x týdně, nebude-li jasný důvod pro převaz dříve - např. spontánní odlepování, zánět v místě, krvácení, atp. (3,4).

V roce 2005 se naši skupině podařilo ustanovit sesterské sdružení Middle-European, resp. East Forum EBMT (European Bone Marrow Transplantation) Nurses Group, která sdružovala sestry a spolupracující

lékaře z 23 transplantačních center devíti zemí (ČR, Estonsko, Maďarsko, Polsko, Rumunsko, Rusko, Srbsko, Slovensko a Slovinsko). Velmi významným, a domnívám se, že poměrně jedinečným, výstupem bylo vytvoření základního mezinárodního standardu pro péče o dutinu ústní u pacientů po vysokodávkované chemoterapii s transplantací krvetvorných buněk (5).

V postupujícím čase se s již obtížněji a mnohem pomaleji podařilo zařadit ještě dostatečný počet pacientů pro potvrzení zásadního významu chlazení (kryoterapie) dutiny ústní pro snížení rizika rozvoje mukozitidy při aplikaci vysokodávkované chemoterapie s melfalanem (Alkeran inf. i.v.) a toto zavést do standardů péče, když např. protokol léčby HD-L-PAM 200mg/m² nesl původně riziko rozvoje mukozitidy 68 % oproti 18 % při zajištěném chlazení dutiny ústní během krátké infuze melfalanu (6). Posledním větším a vzájemným projektem byla monitorace charakteristik, využití a významu reverzní izolace a HEPA filtrace vzduchu v pokojích transplantovaných pacientů (7). Narůstající nároky na vedení ošetrovatelské dokumentace a jiné administrativy, nastupující omezená dostupnost a zvýšená cirkulace personálu v rámci pracovišť, však začaly mít zásadní vliv i na omezení možností vést další ošetrovatelský výzkum tak, jak byl původně nastaven.

Výzkum v ošetrovatelství však dále probíhá a je nezbytné, aby byl dále podporován. Je stále řada nejasných, nebo naopak nových oblastí, kde potřebujeme hledat odpovědi na to, jak zajistit bezpečné, kvalitnější a současně v praxi dobře realizovatelné ošetřování, intervenci a péči u jednotlivého pacienta. V ošetrovatelství onkologickém a potažmo

hemato-onkologickém je zajištění a dostupnost kvalitní podpůrné léčby a ošetrovatelské péče stěžejní.

Je povzbuzující vidět možnosti, které aktuální vývoj přináší. Díky vzájemné spolupráci Sekce podpůrné léčby České onkologické společnosti, Onkologické sekce České asociace sester a dalších odborných skupin, ale i patientských organizací (např. Společnost pro porty a permanentní katétrů, Česká společnost pro léčbu rány, Dialog-Jessnius o.p.s.) můžeme hledat vhodná řešení ošetrovatelských problémů a přinášet konkrétní návrhy postupů, jako např. aktuálně zpracované téma extravazací cytostatik, rozbíhající se projekt ošetrování onkologických ran, či aktualizace péče o postižení dutiny ústní a další problematiky (8,9).

Jistě se změnilы možnosti a podmínky vedení výzkumu v ošetrovatelství, ale stále jsou zde ty a ti, které a kteří chtějí ošetrovatelství, respektive podpůrnou léčbu a péči, paliativní a hospicovou péči, dále rozvíjet.

Zdroje:

1. Vokurka, Samuel, BYSTRICKÁ, Eva, PAVLICOVÁ, Vladimíra, KASLOVÁ, Věra. Sesterský výzkum v hematologii a hematoonkologii v ČR a Evropě. Onkologická péče, 2001, 14, 13, od 1997 do 2006, ISSN 1214-5602.
2. VOKURKA, Samuel, BYSTRICKA, Eva, KOZA, Vladimír, et al. The comparative effects of povidone-iodine and normal saline mouthwashes on oral mucositis in patients after high-dose chemotherapy and APBSCT--results of a randomized multicentrestudy. Supportive Care in Cancer, 2005, 13(7), 554-558, ISSN 0941-4355.

3. BYSTRICKÁ, Eva, VOKURKA, Samuel. Výměna okluzního krytí – jak často je nutné provádět výměnu okluzního krytí vstupu CŽK do kůže u pacientů po intenzivní chemoterapii. *Florence*, 2006, 2(2), 64-66. ISSN:1801-464X
4. VOKURKA, Samuel, BYSTRICKA, Eva, VISOKAIOVA, Maria, SCUDLOVA, Jana. Once- versus twice-weekly changing of central venous catheter occlusive dressing in intensive chemotherapy patients: results of a randomized multicenter study. *Medical Science Monitor*, 2009, 15(3), 107-110. ISSN 1643-3750.
5. BYSTRICKA, Eva, GHELASE, Rodica, SKODA GORICAN Irena Katja, MAZUR, Ewa, VOKURKA, Samuel. Oral cavity care in patients after high-dose chemotherapy and stem cell transplantation: The East Forum EBMT Nurses Group standard of care. *Bone Marrow Transplantation*, 2012, 47(1), 149–150. ISSN 1476-5365
6. VOKURKA, Samuel, BYSTRICKA, Eva, SCUDLOVA, Jana, et al. The risk factors for oral mucositis and the effect of cryotherapy in patients after the BEAM and HD-L-PAM 200 mg/m² autologous hematopoietic stem cell transplantation. *European Journal of Oncology Nursing* 2011; 15 (5), 508-512. ISSN 1462-3889.
7. VOKURKA, Samuel, BYSTRICKA, Eva, SVOBODA, Tomas, et al. The availability of HEPA-filtered rooms and the incidence of pneumonia in patients after haematopoietic stem cell transplantation (HSCT): results from a prospective, multicentre, eastern European study. *Journal of Clinical Nursing*, 2014, 23, 1648-1652. ISSN 1365-2702.
8. VOKURKA, Samuel, MAŇÁSEK, Viktor, NAVRÁTILOVÁ HRABÁNKOVÁ Darja, et al. Extravazace (paravazace) cytostatik - doporučení pro standardní

pěči v rámci České republiky ze spolupráce Sekce podpůrné léčby České onkologické společnosti ČLS JEP, Onkologické sekce České asociace sester a Společnosti pro porty a permanentní katétry. *Klinická onkologie*, 2019, 32(6), 463-468. ISSN 0862-495X.

9. Sekce podpůrné léčby [online]. Česká onkologická společnost. [vid 29.2.2020]. Dostupné z <https://www.linkos.cz/ceska-onkologicka-spolecnost-cls-jep/organizace-cos/odborne-sekce-cos/sekce-podpurne-lecby/>

Kontakt:

prof. MUDr. Samuel Vokurka, Ph.D.

zástupce přednosty pro výchovu a vědeckou činnost

Onkologická a radioterapeutická klinika

Fakultní nemocnice Plzeň

Alej Svobody 80

Plzeň 304 60

tel.: 377 105 501

e-mail: vokurka@fnplzen.cz